

Nieuwsbrief Afrika-getuigenissen vzw
Driemaandelijks/september
2009
P708863 / 3120 Tremelo
H. Decon Hollanderij 4 3120

België-Belgique
P.B. – P.P.
3120 Tremelo
BC 30592

AFRIKAGETUIGENISSEN

Nieuwsbrief nr.
17

September 2009

De Stanleyfalls in 1959

Inhoudsopgave van dit nummer :

"RUFAS"	blz. 3
<i>Woordje van de voorzitter</i>	
Afrikagetuigenissen herdenkt Prof. Dr. Harrie Van Balen	blz. 4
Missiebroeders voor het voetlicht :	
Broeder Jozef Hutsebaut, van slagersjongen tot naturalist in Midden-Afrika	blz. 11
<i>Hoe een nederige missiebroeder die zich ontpopte tot een gezaghebbende kenner van de Afrikaanse fauna</i>	
Korte berichten	blz. 13
<i>* 2010 : Weldra 50 jaar Congolese onafhankelijkheid</i>	
<i>* Weldra op de boekenmarkt : "Onze dagen in Congo" door Bob Vanhee en Julien Van Remoortere</i>	
<i>* Terug naar (Beneden-)Congo</i>	
Op de boekentafel	blz. 14
<i>* Het gekibbel van Kuifje en Tintin in Afrika</i>	
<i>* De memoires van Marcel Schuer</i>	
In memoriam	blz. 14
<i>* De heer Karel Laurens</i>	
<i>* Dr. Albert van Dorpe</i>	
Lidmaatschapsbijdragen	blz. 14
Films en boeken die bij of via onze vereniging kunnen worden aangekocht	blz. 15

“RUFAST”

Slechts enkele ingewijden zullen zich herinneren wat er achter dat barbaarse woord “RUFAST” schuilgaat : het is de “Recueil à l’usage des fonctionnaires du service territorial”. Uit deze plichtenleer ten behoeve van de ambtenaren van de Gewestdienst lichten wij, in vertaling, de volgende passage :

De gewestdienst is de spil van het koloniaal bestuur. Gewest-ambtenaren zijn rechtstreeks in contact met de inlanders: ze moeten voor hen een werkelijke sympathie hebben en hun deze ook betuigen; ze zullen welwillend naar hen luisteren, nooit aarzelen hen te raadplegen en het doel van de reglementen geduldig uiteenzetten tijdens dorpsvergaderingen.

Ze zullen de geëvolueerde inlanders met bijzondere blijken van respect bejegenen want al onze inspanningen moeten ertoe strekken een inlandse elite te vormen die de overheid genegen is.

Ze zullen zo vaak mogelijk hun hele regio bezoeken, waakzaam zijn en zich op de hoogte houden van de geestesgesteldheid van de inlanders.

Ze zullen het schoolbezoek van de inlandse kinderen aanmoedigen, alle steun verschaffen aan handelsondernemingen, planters en industriëlen, erover waken dat de inlanders zich laten inenten en hen die lijden aan een besmettelijke ziekte een behandeling doen volgen.

Ze zullen de inlandse talen aanleren en de zeden, noden en verzuchtingen van de inlanders leren kennen, zoniet zullen ze niets duurzaam verrichten.

Nu het jaar 2010 snel in het zicht komt, tijdens hetwelk we ons aan een hernieuwde belangstelling voor ons koloniaal verleden mogen verwachten, leek het ons nuttig, in alle objectiviteit, deze waardige voorschriften in herinnering te brengen. In enkele regels vinden wij hier een perfecte synthese van de filosofie die aan het beleid in Belgisch-Congo ten grondslag lag. We geven ze ter overweging mee aan al degenen die zich opnieuw willen gaan bezinnen over deze episode in onze nationale geschiedenis die voortaan tot ons cultuurhistorisch patrimonium behoort.

*Guido Bosteels
Voorzitter*

Afrikagetuigenissen herdenkt professor dr. Harrie Van Balen

In ons vorig nummer konden we nog even melding maken van het onverwachte overlijden van de diepbetreurde professor Harrie Van Balen. Wij willen hierbij speciaal hulde brengen aan de nagedachtenis van deze voorbeeldige practicus én wetenschapper én pedagoog die zijn leven ten dienste heeft gesteld van de volksgezondheid in zwart Afrika. Wij bewaren een ontroerde herinnering aan zijn charismatische persoonlijkheid en prijzen zijn bijzondere gehechtheid aan onze vereniging, waarvan hij trouw de vergaderingen bijwoonde.

Uit de rouwhulde, uitgesproken door zijn oudstudent, dr. Guy Kegels, lichten wij de volgende regels :

« Toen ik als pas afgestudeerde arts probeerde wat tropische geneeskunde in mijn bagage te stoppen, was

hij het personage dat met heel andere dingen op de proppen kwam dan wat ik tot dan toe in mijn medische studies voorgeschoteld had gekregen. Waar hij toen wonderwel in slaagde was een latente intuïtie aan te wakkeren : gezondheidszorg organiseren voor en met menselijke gemeenschappen is meer dan het nabootsen van professoren in de geneeskunde en (te doen begrijpen) dat de mogelijkheid bestond om daar op een intelligente manier over na te denken. (...)

Als ik deze man nooit ontmoet had, zou ik een heel ander mens zijn, en dat zullen hel veel mensen zeggen. In de vele ontvangen reacties van oud-collega's en –studenten komen een aantal termen met grote regelmaat terug : meester, baken, menselijkheid, eenvoud, vastberadenheid, humor, ironie, totale afwezigheid van paternalisme. Voor mij was hij vooral iemand die strikte rationaliteit met realisme en redelijkheid wist te verzoenen».

Vriend en oud-collega van de aflijve, dr. Paul Van Wassenhove schreef over hem :

« Hij was een echte « gezondheidspolitieker » in de edele betekenis van het woord. Hij investeerde enorme energie in het bestuderen op het terrein en het doen toepassen van preventieve geneeskunde, in het uitbouwen van basis-gezondheidszorg, in een ethisch verantwoorde aanpak van de geboorteregeling. Niet alles werd een succes, maar opgeven lag nooit in zijn aard.»

Wij laten hierna een samenvatting volgen van het treffende interview dat Afrikagetuigenissen van de betreurde professor Harrie Van Balen in augustus 2006 heeft kunnen realiseren.

Naar Congo

Ik ben geboren in Hamont in augustus 1930 en ben in 1955 als geneesheer naar Congo vertrokken. Er was destijds een algemene motivatie om naar Afrika te vertrekken : het katholieke Limburg van in die tijd, de KSA, vrienden missionarissen, enz... Het had een goed imago, maar wat de doorslag gegeven heeft om er als arts naartoe te gaan was dat we zonder legerdienst te moeten doen onmiddellijk na onze studies naar ginds konden vertrekken. Aanvankelijk was het niet mijn bedoeling om er carrière te maken. Na een voorbereidende cursus in het Instituut voor Tropische Geneeskunde te Antwerpen zijn we met de Leopoldville naar Matadi afgereisd.

Bestemming Ango, het einde van de wereld

Na een zesdaagse reis met een grote rivierboot in Stanleystad aangekomen, moest ik daar nog zes, zeven weken stage lopen. Pas tijdens die stage werd me gezegd: "We hebben iemand nodig in Ango." Ango was een kleine post in Boven-Uele, niet ver van het toenmalige Frans Equatoriaal Afrika. Hij heette in het plaatselijke jargon 'La Sibérie du Congo'. Niet dat het er zo koud was, maar het was een post waar alleen eerste-terms of gestraften naartoe gestuurd werden ! Ik was er de enige dokter, verder was er de gewestbeheerder met twee assistenten, een agronoom en in mijn eigen dienst waren er nog drie gezondheids-

beambten en er was een missiepost van de paters Kruisheren en van de zusters Ursulinen. Er was een klein hospitaaltje van enkele paviljoenen en een paviljoentje voor chirurgie.

Mijn eerste indrukken bij mijn kennismaking met dat nieuwe milieu waren overweldigend: je had direct de indruk dat je een grote verantwoordelijkheid kreeg. Ik keek daar naar als iets waar je veel zelfvoldoening aan kon beleven.

Onze huisvesting was goed. Het was een nieuw gebouwd huis, met golfplaten dak. Ik denk dat de vroegere huizen met strooien dak beter beschermde tegen de warmte. Maar alles bijeen was er het nodige comfort, met badkamer en zo.

De Zande, een probleemgeval

Mijn eerste indrukken van de inlandse bevolking kwamen vooral natuurlijk van de verplegers en de zieken waar je mee te maken had. Dat is in het begin natuurlijk een speciale relatie. De zieke mensen komen maar nadat ze eerst elders geprobeerd hebben, d.w.z. als ze vertrouwen hebben in u.

De specifieke ethnie waarmee ik te maken had waren de Zande. Ik zou bijna zeggen: een volk dat bezig was aan een soort collectieve zelfmoord. Dat is nogal grof gezegd, maar ze waren vroeger heel bekend en gevreesd als een krijgersstam. Maar hun hele cultuur was er op gebouwd om de volgende oorlog voor te bereiden. Traditioneel mocht een jonge man pas een vrouw nemen nadat hij minstens drie wilde beesten gedood had. Dat had natuurlijk zin als die een krijger moest worden en de burenen gaan aanvallen. Nadat ze overwonnen waren, werd hun gezegd: "Jullie gebied komt tot hier en ge moogt uw burenen niet meer aanvallen en nu moeten jullie katoen gaan planten en zien dat ge daar uw kost mee verdient." Ik heb de indruk dat, eens onderworpen, hun hele cultuur geen zin meer had. Er heerste een veralgemeende seksuele promiscuïteit. De vroegere regels die bepaalden wanneer een man een vrouw mocht nemen waren immers weggefallen. In het hospitaal was de voornaamste doodsoorzaak bij volwassen mannen levercirrose door alcohol. En chanvre (hennep of kemp) was nog een andere historie.

De melaatsen moesten geen belastingen betalen. Ze woonden apart en hadden hun velden apart. Daar ze geen belasting moesten betalen werden hun velden niet geïnspecteerd en ze verbouwden er hennep en distilleerden er arak. Ik denk dus dat melaatsen meer verdienden dan niet-melaatsen, zodat het statuut van melaatse een privilege werd. Die mannen wisten dat ook en wij werden in de luren gelegd. Officieel was vijf procent van de bevolking melaats. Mensen die vlekken vertoonden wisten wat ze moesten zeggen om te worden opgeschreven als melaatse. Zij distilleerden ook arak.

Zando krijger

In elk van de drie districtshospitaaltjes was er een zuster, een Ursuline, directrice. Er waren ook de gezondheidsbeambten. Die hadden als taak de bestrijding van de grote endemieën en leidden wat men 'de mobiele ploegen' noemde. Ze hadden een camionnetje en hun taak bestond er vooral in eens per jaar gans de bevolking te onderzoeken om tekenen van slaapziekte op te sporen. Er werd van de gelegenheid gebruik gemaakt om op te schrijven wie er gestorven was. De registers van sterfgevallen en geboorten werden jaar per jaar bijgehouden. Er werd ook actief nagegaan wie lepra had. De opgespoorde gevallen van slaapziekte werden naar de hospitalen of dispensaria gestuurd om er behandeld te worden. Die gezondheidsbeambten waren voortdurend onderweg en mochten maar een week per maand op de post verblijven. Dankzij de beschikbare statistieken kon ik nagaan hoe het aantal individuen in elke leeftijdscategorie evolueerde. Dat gaf een heel duidelijk beeld dat die bevolking aan het uitsterven was. De cijfers van de totale bevolking waren tussen 1927 en 1956 verminderd met 25 %.

De slaapziekte was niet uitgeroeid maar onder controle. Ze had een zware tol gevergd in de jaren voordien. Toen ik aankwam was er pas een epidemie van pokken geweest. Verder was er een heel groot probleem van jodiumtekort. Er was heel veel cretinisme, zoals vroeger in Zwitserland: grote schildkliervergroting en cretinisme. Ik denk dat lepra in de werkelijkheid maar iets van 2% was, maar zoals reeds gezegd, werden de overdreven cijfers ons opgedrongen door mensen die graag de voordelen van lepra hadden.

Daarnaast was er, dat werd stilaan duidelijk, het grote probleem van steriliteit. Mijn hypothese en de meest waarschijnlijke uitleg is de hoge frequentie van besmetting met gonorroe. Waarschijnlijk werden de meisjes al heel vroeg besmet met gonorroe, vóór ze geslachtsrijp waren. Zes procent van de vrouwen die op geslachtsrijpe leeftijd gonorroe krijgen, riskeren primaire steriliteit.

Die denataliteit was dus een groot probleem. Een grappig incident toen ik als goeie katholiek uit het

brave Limburg na enkele weken aankwam bij de paters, ook Limburgers, uit Maaseik. Ze vroegen: "Kom je niet even langs? Eén van onze onderwijzers gaat trouwen, morgen is het feest. Ja, nu kan de man trouwen want zijn vrouw is eindelijk zwanger." Dat was niet de boodschap die we kregen in Limburg, daar moest je eerst trouwen en dan kinderen maken, hé? Ze zegden: "Nee, dat heeft hier geen zin. Als die vrouw steriel is kan hij er toch niet bijblijven, hé? Ze moesten zien dat ze eerst een kind hadden." Ze was immers niet alleen zwanger, ze had al een kind ! De pastoraal was dus aangepast aan de omstandigheden !

Leefomgeving

Gelegenheid om de natuur waar te nemen was er allen al door de dispensaria te bezoeken. De terugkeer gebeurde dikwijls 's nachts. Het was een jachtgebied. We hebben luipaarden en leeuwen en wat weet ik nog allemaal gezien, 's nachts in de lichten van de auto. Ik mocht wel verlof nemen, eens per jaar, maar omdat ik enige dokter was mocht dat niet buiten het gewest. Ik moest daar blijven want er was niemand anders. Ja, ik kon gaan jagen. Ik heb helemaal geen jagersziel, maar ik heb toch een geweer gekocht van iemand die vertrok en ben zelfs met een andere blanke samen eens op buffeljacht gegaan, want dat bleek toch het boeiendste te zijn, zegde iedereen. Maar dat is ook een lang verhaal. Op een bepaald moment heb ik dat toch maar opgegeven want toen heeft mijn vrouw gezegd: "Je moet kiezen: ofwel kinderen, ofwel buffels."

Tijdens mijn eerste term is de oudste geboren, in oktober 1956, dan waren we een jaar in Ango. Die eerste zoon is geboren in de brousse. Met vol vertrouwen in de berekening van de datum hebben we gezegd: "Er is een zuster vroedvrouw in Dakwa, we zullen een paar dagen voordien naar Dakwa gaan en dan zul je daar wel bevallen." Ze is een dag na de berekende datum toevallig daar bevallen! En we zijn in het stof van het droge seizoen naar huis gereden. De tweede is een jaar nadien in Ango zelf geboren.

Steriliteit bij de inlandse bevolking

Tijdens mijn eerste term was het allemaal zo boeiend en ook de verantwoordelijkheid werkte motiverend zodat ik zei: "Hier is iets te doen!" We hebben samen besloten terug te komen. De compensatie voor mijn militaire dienst was verlopen, maar ook mijn vrouw was akkoord om in Ango of elders in Congo te blijven zo lang de kinderen er school konden lopen. Voor een langere loopbaan was het aan te raden het zogenaamde examen B af te leggen, wat wilde zeggen dat je opnieuw examens ging afleggen aan het Instituut voor Tropische Geneeskunde en intussen een plaatselijk

probleem bestudeerd en geanalyseerd had, met eventueel een voorstel om het in Congo al dan niet aan te pakken. Het probleem van de steriliteit leek me boeiend en terug in België ben ik enkele weken gaan werken in Leuven bij professor Férin, de specialist voor steriliteitsproblemen. Ik had de toelating gekregen om een cursus te gaan volgen in Parijs, allemaal met het oog op die problematiek. Er was daarvoor dus belangstelling op centraal niveau. Ik kreeg zelfs een verlenging van mijn verlof om die cursus te gaan volgen in januari en februari 1959. De terugkeer naar de Uele was voorzien voor einde maart.

Bestemming Rwanda

Maar begin maart kwam er een verrassende telefoon uit Brussel: "U bent gemuteerd voor Rwanda." - "En mijn werk over de steriliteit ? In Rwanda is er toch geen steriliteit ?" - "Jawel, in Rwanda is er steriliteit op hoog niveau!" De Mwami was voor de werelddtentoonstelling met zijn vrouw in België geweest. Ze hadden geen kinderen en waren op onderzoek geweest bij prof. Férin, die een behandeling had voorgesteld met een kleine kans op succes. Die behandeling moest in Nyanza, waar de Mwami woonde, worden voortgezet door Dr. Marbaix, een gynaecoloog ter plaatse. Dr Marbaix wilde wel terugkomen maar moest eerst met verlof gaan. Men heeft dan wellicht aan prof. Férin gevraagd of hij iemand kende.

Zo ben ik dus in Rwanda aangekomen in april 1959 en eerst in Bujumbura bij de gouverneur geroepen. Die zei: "U weet waarom u gemuteerd bent, hé? Iedereen weet dat die waarschijnlijk geen kinderen kunnen krijgen maar wij respecteren uw beroepsgeheim. Wij kunnen ons nu geen politieke problemen permitteren." Op dat ogenblik bespraken in de verschillende Tutsi-clans inderdaad reeds de troonsopvolging.

Men zei me: "Wanneer Dr. Marbaix terugkomt moogt u kiezen: in Rwanda blijven of teruggaan naar Congo als u daar liever werkt." Ik vond in het begin in Rwanda het personeel veel kompetenter, maar ze waren minder open. Het was veel moeilijker om er een vertrouwensrelatie mee te krijgen. Eén van de redenen waarom ik nadien ook zegde: "Ik ga terug naar Congo, daar kun je tenminste praten. Als ze neen zeggen weet je tenminste dat het nee is." Bij dat Rwandees personeel zegde nooit iemand nee, daar zei nooit iemand dat hij niet akkoord was, maar je wist nooit of ze wel echt akkoord waren. Spijtig genoeg is Marbaix tijdens zijn verlof verongelukt, en toen moest ik blijven.

Dr. Marbaix verongelukte in april of mei 1959 en de Mwami stierf in juli. Mijn functie om analyses te doen en behandelingen voor te schrijven en te proberen de factoren zo gunstig mogelijk te krijgen om zwanger te worden was daarmee dus voorbij. Ik heb dan ook mijn mutatie aangevraagd om dat werk over de steriliteit in Uele te verrichten maar gelukkig is die aanvraag te laat aangekomen in Brussel en ben ik niet meer gemuteerd omdat het daar in juli 1960 afgelopen was. Er zou van dat onderzoek toch niets meer in huis gekomen zijn.

Een beroerde begrafenis

Over het overlijden van Mwami Mutara Rudahigwa heb ik heel precieze herinneringen bewaard. Ik was in het hospitaal aan het werk op de dag van zijn overlijden: ik denk dat hij in Bujumbura gestorven is rond half elf in de voormiddag. Om 1 uur komt een van de medische assistenten me zeggen: "Docteur, les Belges ont tué le Mwami." Ik verschiet er een beetje van. Nadien hebben we gehoord wat er gebeurd is. Maar het blijft nog altijd heel duister onder welke omstandigheden hij gestorven is.

Men beweerde bij hoog en bij laag dat een Mwami in geen geval een natuurlijke dood mocht sterven. Op een bepaald moment moesten de Abiro's, de wijzen rond hem, beslissen: "Nu is het genoeg, nu moet hij gaan." Als mogelijke redenen daarvoor werden mij ooit aangehaald: indien hij de boog niet meer goed kon spannen of indien hij het bestuur niet meer goed in handen had. Iemand beweerde zelfs dat de Mwami zich moest opofferen als de inspanningen van de regenmakers niet slaagden en het niet tijdig begon te regenen. Wat daar van waar is weet ik niet, maar dat werd gezegd. Zeker is dat het bestuur toen niet meer verliep volgens de wensen van de kring van Tutsi's rond de Mwami. Ook werd mij verteld dat de Mwami zelf het dodelijke vergif moest innemen, niet in Rwanda maar op een plaats buiten het land,

en daarmee aanduiden welk land de vijand was van Rwanda.

Hij is in elk geval naar Bujumbura gegaan en niet in Rwanda gebleven. Hij is naar een Belgisch territorium gegaan, d.w.z. naar het kabinet van een dokter, en hij heeft gevraagd om een inspuiting met penicilline. Hij heeft tegen Dr. Vincke gezegd dat hij die vroeger ook kreeg voor zijn ziekte. Vincke heeft geoordeeld: "Tja, de Mwami, ik zal hem zijn spuit maar geven." Even na die inspuiting is de Mwami neergevallen: hij was dood. Volgens een niet-officiële versie heeft de Mwami vergif ingenomen eer hij op dat Belgisch territorium zijn inspuiting kreeg, waarmee hij heeft willen insinueren dat de Belgen hem gedood hadden. Dat klopt met andere verhalen. Het voorstel om een autopsie te doen om de juiste doodsoorzaak vast te stellen werd geweigerd. Er werd gezegd dat zoiets niet strookte met de waardigheid van de Mwami.

Dan is hij begraven. Die dag is zijn stoffelijk overschot naar Nyanza overgebracht en ik heb de begrafenis bijgewoond. Het is één van de grootste emoties die ik meegemaakt heb. Ik kreeg 's morgens van de medische autoriteit van Bujumbura een handgeschreven brief, om te vragen of ik de medische dienst wilde vertegenwoordigen op de begrafenis, want de provinciale geneesheer was belet. Dat herinner ik me nog. Nu was ik daar nog maar van in april en ik had mezelf nog niet ingewerkt in die politieke problemen. Maar dat wilde wel zeggen dat ik er in mijn officieel uniform naartoe moest gaan. Dus eerst naar de mis. Dat was lichtjes bergop en aan weerskanten stond er een haag van Batwa, pygmeeën dus. Dat is normaal, want het traditionele leger van de Mwami bestond uit pygmeeën. Ik maakte me daar dus nog geen zorgen bij.

In de kerk voelde ik dat de spanning te snijden was, ik weet niet waarom maar ik voelde het. Toen zegden ze: "Nu gaat hij begraven worden." Tegenover zijn residentie was er een klein heuveltje waar een graf was klaargemaakt. Ik ging dus mee naar die heuvel en de Batwa waren er ook naartoe gelopen.

Toen we boven kwamen stond daar de vice-gouverneur-generaal, dhr Harroy, en een vertegenwoordiger van gouverneur-generaal Pétillon uit Kinshasa. Er was nog geen Rwandees leger maar de Force Publique, Congolese soldaten met een Belgische luitenant. Die moesten de haag vormen en natuurlijk de eer bewijzen met hun geweer in de richting van het graf. Maar de enkele blanken die er nog waren werden meer en meer door de Batwa tegen die soldaten aan geduwd. Als ik mijn hoofd draaide, hier een snoeimes en daar een lans. Om het kort te maken, er was een officiële toespraak van de Belgische autoriteit. Er trad toen iemand

van de Abiro's, de raad der wijzen, naar voren en zegt: "Ja maar, hij mag niet begraven worden."

Die Abiro's, de raad van wijzen, waren een groep van 14 man als ik het goed voor heb, die het mondeling overgeleverde gewoonterecht kenden. De Abiro die naar voren gekomen was zei: "Het is heel duidelijk dat de Mwami niet mag begraven worden vóór er een nieuwe is." Achteraf bleek dat het lijk van de Mwami vroeger op één of andere manier gerookt werd en een poos werd rondgedragen. Er moest intussen besloten worden wie de nieuwe Mwami werd en dan pas kon het lijk worden begraven. Toen kwam de Belgische autoriteit tussenbeide: "Dat is traditioneel, maar thans geldt de Belgische wetgeving. Er komt zo vlug mogelijk een nieuwe Mwami, maar we kunnen niet anders dan deze nu te begraven. Maar er komt zeker een nieuwe."

"Nee, hij kan niet begraven worden. En trouwens, wij weten al wie dat de nieuwe Mwami is. We hebben de nieuwe Mwami al gekozen." Het was dus blijkbaar ook de functie van de Abiro's om aan te wijzen wie Mwami werd. Toen is iemand van de Abiro's naar voren gekomen die zegde: "Kigeri, treed naar voor." Kigeri stapte naar voren, ging op zijn gemak naar de gouverneur toe en stak zijn hand uit. De gouverneur gaf hem een hand en de spanning was gebroken. De gouverneur zei nog wel: "Dit moet nu nog officieel. De Belgische koning moet de Mwami benoemen."

Niemand luisterde nog maar vlak ervoor dacht ik nog echt dat we "er aan" waren, terwijl die Abiro naar voren kwam en al dat volk daar rond. "Turashaka umwami! (wij willen een Mwami)". Dat werd niet hard geroepen maar insisterend, als om te zeggen: "Als die er niet komt gaat het hier mislopen!" Na die handdruk was er een receptie, geen spanning meer, niks. Ik ben meegelopen. Net ervoor dacht ik nog dat mijn laatste minuut gekomen was.

Nieuwe taken in Astrida (Butare)

Ik ben nog in het hospitaal van Nyanza gebleven tot in 1961. Toen werd ik aangesproken door de Broeders van Liefde, die in Astrida (later Butare) een school voor medische assistenten hadden. Toen zag ik daar, ja, verdorie, die mannen kunnen wat, ze zijn competent, het is de moeite om ze een opleiding te geven. Dat was zo 'n ommekeer, dat ik ineens bewust werd: "zij moeten het leren, het zijn niet wij die het ten eeuwige dage moeten doen". Ik heb aanvaard om les te geven in die school en ben in augustus 1961 gemuteerd naar Astrida, voor werk in het hospitaal daar, maar vooral voor de school voor medische assistenten.

Mijn term was om in april 1962. Rwanda ging onafhankelijk worden in juli 1962 en het was niet zeker of we nog terug zouden kunnen gaan. Ik

kreeg uit Kigali een bericht van dokter Vanderick, adviseur op het ministerie: "Allez, kom terug. Er is hier boeiend werk te doen!" We zijn dan maar teruggegaan en in Kigali aangekomen in 1963. In Butare, waar ik les gaf, werd ik aangesproken door de universiteit van Gent die ter plaatse een faculteit geneeskunde begonnen was, waarvan de rector een Canadees was. Ik werd er directeur van het hospitaal. De opleiding van studenten en de rationalisatie van de werking van het hospitaal namen bijna al de tijd in beslag.

Professor P.G. Janssens

We hebben samen voor de studenten en de rest van het medisch korps aldaar, in 1966, '67 en '68 in Gisenyi colloquia gehouden over een of ander actueel gezondheidprobleem. Daar heb ik professor Janssens leren kennen, die geïnteresseerd was in die colloquia. Toen onze oudste zoon naar het middelbaar onderwijs moest, besloten we niet in Rwanda te blijven. We zijn naar België vertrokken eind 1968 en hebben Janssens aangeschreven. Die antwoordde: "U bent welkom op het Instituut. Wat je in Butare gedaan hebt interesseert ons: we zouden hier ook willen beginnen met een dienst volksgezondheid." En zo ben ik in het "Tropisch Instituut" terechtgekomen.

Project Kasongo

Dat was het einde van mijn overzeese carrière. Maar de ervaring die we er opgedaan hebben heeft kunnen dienen, samen met die van mijn rechtstreekse collega in het Instituut, Mercenier. We hebben samen een modelproject van gezondheidszorg op touw gezet in Kasongo, een gewest in Congo. Het heeft grotendeels model gestaan voor de ontwikkeling van de gezondheidszorg in Congo. Ook dat was heel boeiend. In Kasongo deed het Instituut voor Tropische Geneeskunde al van in de jaren 1957 onderzoek omdat het op de grensgebied lag van savanne en bos, en waar men dus de meeste pathologieën ging tegenkomen.

Toen we er in de jaren 1970, na de rebellie, teruggekomen zijn, was het hospitaal nog min of meer gerund door de verplegers. Die hadden er alles bijeengenomen iets van gemaakt, hoewel zonder veel geld. Ze waren gemotiveerd en wilden absoluut dat er terug iets begon. We probeerden met de middelen die er waren alles zo rationeel mogelijk te organiseren: een hospitaal dat deel uitmaakte van een systeem van gezondheidszorg met als eerste lijn de gezondheidscentra (de vroegere dispensaria) en als tweede een referentiehospitaal.

In de jaren 1980, na tien jaar, vonden we dat het instituut dat project niet moest blijven leiden. We zijn dan onderhandelingen begonnen met de Universiteit van Lubumbashi maar in 1990 is alle samenwerking met België onderbroken, heel het

spoorwegverkeer lamgelegd, enz. Wel waren er nog artsen die in Kasongo waren opgeleid zoals de huidige professor Santé Publique in Lubumbashi. Met de steun van een aantal mensen van het Tropisch Instituut, waaronder ikzelf, heeft hij in Kapolowe, een ruraal district op een 50 km van Lubumbashi, volgens hetzelfde model maar dan aangepast aan de plaatselijke omstandigheden, een medisch district uitgebouwd dat diende als opleidings- en stageplaats voor de studenten geneeskunde aan de universiteit van Lubumbashi.

“Ervoor zorgen dat wat de mensen doen, beleefd wordt als iets dat van hen zelf komt”

Professor Janssens was een uitermate bekwaam man, heel geboeid en, zoals blijkt uit zijn speeches van in de jaren 1960, echt bekommerd om de ontwikkeling van het volk en het plaatselijke personeel in Congo. Hij wist dat samen iets ondernemen betekent: ervoor zorgen dat wat de mensen doen beleefd wordt als iets dat van hen zelf komt. Zo zijn we na één van die seminaries in Rwanda en onder invloed van Janssens en de universiteit van Gent, begonnen aan de rationalisatie van de geneeskundige zorg in de gezondheidcentra (dispensaria). En ik denk dat dit bij Janssens ook zijn aanpak geweest is toen hij 10 jaar praktisch alleen in Congo gezeten heeft. In zijn tijd was er bijna geen personeel. Hij heeft die zelf allemaal opgeleid, door te vertrekken van wat ze konden en dat voortdurend te corrigeren. Het is een heel belangrijk pedagogisch principe: “Probeer uit te maken wat de mensen al weten en vertrek van daaruit om te zien hoe je moet verder gaan.”

Bijvoorbeeld het laatste colloquium dat we georganiseerd hebben in Gisenyi handelde over gezondheidsvoorlichting, wat spijs alles nog een overblijfsel is van het paternalisme: “We gaan eens aan die mensen zeggen hoe iets moet gebeuren!” Daar hebben we in het begin tamelijk serieuze discussies over gehad, maar op de duur heeft hij aangenomen dat er een “Eenheid Volksgezondheid” opgericht werd. Het heeft een hele poos geduurd eer hij zag hoe dat in Kasongo vorm kreeg en de bevolking er uiteindelijk achter begon te staan. Want daar waren ook gezondheidscomités die mee beslisten over de werking van de gezondheidscentra. “Dat is één van de beste dingen die we gedaan hebben, hé” zei hij dan. Maar je moest hem wel eerst kunnen overtuigen!

Ik heb dan verder gewerkt aan projecten in de volksgezondheid, eerst als assistent en later als docent en als hoogleraar. Dat was van 1972 tot 1995, toen ik met pensioen ben gegaan. Maar het was altijd gecombineerd met terreinwerk: al de lesgevers moesten terreinervaring hebben en contact blijven houden met het terrein, om de actualiteit niet uit het oog te verliezen.

Professor Janssens heeft als directeur in de cruciale fase het Tropisch Instituut gered van de ondergang, hij heeft het groot gemaakt. Hij heeft echt de visie gehad van: we hebben hier een potentieel, dat mag niet verloren gaan, maar we moeten ons niet meer als kolonialen gedragen. We kunnen dat aanbieden aan mensen, niet alleen in Congo, in Afrika, maar ook in andere landen, als iets waar we samen iets mee kunnen verrichten.

Een terugblik

Het is voor mij ontzettend boeiend geweest en ik denk dat het spijtig is dat men enkel negatieve aspecten van de koloniale tijd aanhaalt. Er waren wel koloniale methodes maar vergeet niet dat de epidemie van slaapziekte praktisch onder controle gebracht is. Dat geldt ook voor pian en andere epidemieën. De grote fout die gemaakt is blijft voor mij het feit dat men niet voldoende voorzien heeft dat alles overgenomen kon worden door mensen die toen die capaciteit hadden. Ik kan u één voorbeeld geven. Ik heb daarstraks gezegd dat die medisch assistenten ontzettend bekwaam waren. Toen ik ze superviseerde en bezocht in Rwanda om te kijken wat de problemen waren, zag ik bij veel van die mannen: “Dat is dé manier waarop het moet aangepakt worden. Een huisarts bij ons weet het niet beter.” Hun basisopleiding was niet zo goed, maar hun klinische vorming was heel goed. Men zei toen: die medische assistenten, dat is kolonialisme. Het echte kolonialisme was dat die medische assistenten nooit dokter konden worden. Het netwerk van medische assistenten en wat die gedaan hebben voor de volksgezondheid, voor de gezondheid van iedereen, dat was formidabel. Er was niet voorzien dat de goeie daaruit een bijkomende scholing kregen, dat men zei: “Gij kunt dat even goed, gij kunt beleidsverantwoordelijkheid krijgen.” Het is, vind ik, echt spijtig dat dit niet op tijd ingezien werd. Als het te herdoen was, ja, maar die tijd komt natuurlijk niet terug.

Rwandeelandschap

Lekenbroeder Jozef Hutsebaut (1886-1954)

Hoe een slagersjongen uit Sint-Niklaas uitgroeide tot een befaamd naturalist in Midden-Afrika.

Als tweede van zes kinderen verloor Jozef Hutsebaut zijn moeder op zevenjarige leeftijd en moest hij al heel vlug aan de slag in de vaderlijke "verkensbeenhouwerij". Via de Jongelingencongregatie Maria Onbevlekt Ontvangen kreeg de jonge Jozef al snel belangstelling voor het missioneringswerk. In 1906 trad hij als lekenbroeder in bij de Norbertijnen in Tongerlo, onder de kloosternaam "Hymelinus", die echter vrij snel in onbruik raakte. In 1911 scheepte hij te Antwerpen in om na een reis van 67 dagen aan te komen in de missiepost van Buta in Uele, die op dat ogenblik nog maar enkel bestond uit met bladeren bedekte hutten en een voorlopige houten kapel. Het eerste werk bestond er dus in een steenbakkerij op te richten en duurzame gebouwen op te trekken. Onze broeder werd er speciaal mee belast een boerderij uit te bouwen met vee en landerijen. Hij gaf al dadelijk blijk van zijn talent om runderen te kweken in een klimaat dat daarvoor niet geschikt was. Hij kwam ook al spoedig in het bezit van verschillende olifanten, die gebruikt werden om te ploegen en diverse lasten te verslepen.

Ook begon broeder Jozef al vlug dieren te verzamelen voor het Koloniaal Museum van Tervuren: gedurende meer dan 30 jaar schonk hij vele duizenden dieren aan dat museum: zoogdieren, vissen, vogels, amfibieën, insecten. Zijn faam verspreidde zich snel. "We staan erover verbluft dat iemand die zo weinig gelegenheid kreeg om te studeren, zoals deze nederige missiebroeder, het zo ver kon brengen dat wereldberoemde geleerden en specialisten hem raadpleegden en zijn naam met verering vernoemden (...) schreef de befaamde professor Frans Olbrechts.

De grote specialiteit van broeder Hutsebaut werd al spoedig de okapi. Hij bestudeerde de levenswijze van deze mysterieuze dieren en slaagde erin ze van ziekte te vrijwaren. In 1928 schonk hij zo'n dier aan koning Albert I en koningin Elisabeth toen zij de missiepost van Buta bezochten. De vorsten waren bijzonder opgezet met hun bezoek aan de missie van Buta, *"une des plus florissantes du Congo"*, noteert de koning in zijn dagboek. En verder : *"Nous parcourons longuement les locaux, les cultures, les élevages : labour avec traction d'éléphants, collection d'animaux. On nous offre un okapi. Puis*

un plantureux déjeuner nous réunit, plats originaux, tout cela préparé sous la direction du frère Joseph, est excellent. Un type, ce frère Joseph, il est très savant en histoire naturelle (...). Vergezeld van Joseph Bakondo, zijn Congolese helper, brengt onze broeder Jozef nog datzelfde jaar deze okapi naar de Antwerpse dierentuin, waar die tot in 1943 in leven bleef. Broeder Jozef wordt *"uiterst vriendelijk en eenvoudig"* door het vorstenpaar op het kasteel van Laken ontvangen en krijgt er een mooi geschenk. Na enkele maanden verlof, keert hij in het voorjaar 1929, vol heimwee naar de Afrikaanse natuur, naar zijn geliefd Uele terug, uiteraard met Bakondo, die uitstekende herinneringen bewaart aan de warme genegenheid van de mensen ... maar zeer slechte aan ons koude winterweer.

Koninklijk

in 1928

bezoek te Buta

Tijdens de volgende jaren, die jammer genoeg werden verstoord door een zwaar auto-ongeval dat een behandeling in België vergde, ging het inzamelen van dieren voor Europese opdrachtgevers verder door. Meteen ontwikkelde zich een drukke wetenschappelijke correspondentie met Belgische en Amerikaanse wetenschappers.

Te noteren valt ook dat Louis, de broer van Jozef, districtscommissaris van Albertstad is geweest en begin 1944 in zijn aanwezigheid te Elisabethstad overleed.

Na de oorlog reageerde hij naar best vermogen op de noodoproep van de Antwerpse Zoo, waarvan de verzamelingen zwaar onder de oorlogsomstandigheden geleden hadden. Ten behoeve van het

museum van Tervuren ging hij in 1948 de avifauna van Katanga bestuderen. Hoewel zijn gezondheidstoestand na meer dan 30 jaar verblijf in de tropen begon te tanen, bleef zijn dynamisme ongebroken en verschenen nog diverse wetenschappelijke artikels van zijn hand in de gespecialiseerde pers.

Eind december 1953 diende hij voor een medische behandeling naar Elisabethstad te reizen, waar hij op 11 januari 1954 onverwacht overleed. Hij werd ter plaatse, ver van zijn geliefde Uele, begraven. Zijn overlijdensbericht verscheen in talrijke publicaties en van overal werd hulde gebracht aan de wetenschappelijke en menselijke verdiensten van deze uitzonderlijke man.

Wij ontleenden de gegevens voor deze korte bijdrage aan de voortreffelijke studie (14 pagina's) die Dirk De Waele aan deze merkwaardige missiebroeder Norbertijn heeft gewijd in nr 9 (1999) van "Archivaria", het archieftijdschrift van Sint-Niklaas. Van de hand van dezelfde auteur verscheen ook, in eigen beheer, het boek : "Een missionaris in Kongo: broeder Jozef Hutsebaut, 1886-1954" (1996, 284 p.)

Indien er bij mirakel nog iemand te vinden zou zijn die broeder Jozef Hutsebaut persoonlijk gekend heeft, zou hij de familie en ook onze vereniging een grote dienst bewijzen door ons daarvan kennis te geven.

Guido Bosteels

KORTE BERICHTEN

2010 : vijftig jaar Congolese onafhankelijkheid.

Het jubileumjaar 2010 begint snel te naderen. Er wordt al eens gezegd dat wij Belgen bij deze gelegenheid niet bepaald veel te vieren hebben en dat wij de eer beter aan de Congolezen zelf kunnen laten. Dat betekent natuurlijk niet dat de Belgische overheid zo maar afzijdig zal blijven. Wel zou het de bedoeling zijn deze herdenking in het ruimere kader van de politieke emancipatie van het Afrikaanse continent te plaatsen. Natuurlijk blijft het intussen een open vraag of Koning Albert II de viering in Congo zal meemaken.

Weldra op de boekenmarkt : "Onze dagen in Congo".

Het zal niemand verwonderen dat het jaar 2010 heel wat Congo-auteurs in de pen doet klimmen. Over één publicatie zijn wij alvast precies geïnformeerd : "Onze dagen in Congo", een boek van de hand van ons bestuurslid Bob Vanhee, in samenwerking met Julien Van Remoortere. Het spreekt vanzelf dat wij dit initiatief met vreugde begroeten !

Dit boek, uitgegeven bij Lannoo te Tielt, zal officieel worden voorgesteld op de aanstaande boekenbeurs te Antwerpen. Wij willen alvast ieders aandacht vestigen op het panelgesprek dat te dier gelegenheid tijdens de beurs plaats zal hebben, meer bepaald op zondag 8 november.

Terug naar (Beneden-)Congo.

Velen herinneren zich dat VRT-journalist Peter Verlinden in 2004 pionierswerk verrichtte door het organiseren van een toeristische reis naar Beneden-Congo. Daarbij kregen mensen die destijds in de Bas-Congo verbleven hadden de gelegenheid om hun vroegere stek te herontdekken. Momenteel bereidt Peter een nieuwe reis naar Beneden-Congo voor. Volgens de laatste berichten is die reis gepland voor februari-maart 2010, ditmaal met inbegrip van een bezoek aan Moanda, aan de Atlantische Oceaan. Het aantal deelnemers is beperkt tot 15. Gegadigden gelieven zich te wenden tot N.V. Omnia, Diestsevest 2, 3000 Leuven (Tel. 016 24 38 30 – e-mail : michel.kunnen@omnia.be)

Op de boekentafel

"Kuifje en Tintin kibbelen in Afrika"

De historicus Evert Kets komt hier met een interessant thema voor de dag : de Belgische taalperikelen geprojecteerd op het Afrikaanse niveau. Goed gedocumenteerd en alert geschreven,

komt ook de meest recente Belgische politieke actualiteit in het boekje aan bod. De auteur zou natuurlijk niet van zijn tijd zijn als zijn boek niet gekruid was met een aantal zure verwijten aan het koloniaal tijdperk en, uiteraard, het Vrijstaat-tijdperk. Vooral dat laatste valt buiten ons bestek. Onze aandacht gaat hier vooral naar het taalprobleem in het koloniaal tijdperk, dat door de auteur in zijn diverse aspecten nauwkeurig wordt toegelicht. Van een echte taalstrijd kon men niet spreken, maar wij kunnen de auteur wel volgen als hij stelt dat de Vlamingen tussen hamer en aambeeld zaten: ofwel de suprematie van het Frans aanvaarden, ofwel een lastige strijd om taalrechten aangaan. Er bestond dus een latente spanning, die af en toe ook afschaduwde op de Congolezen, die een taal die ze niet verstonden verdacht vonden. Blijkbaar is het de auteur wel ontgaan dat het leerprogramma middelbaar onderwijs voor inlanders ook enkele uren Nederlands omvatte. Voor wie het interesseert : ook de lachwekkende soap over "Kuifje in Congo" wordt in het boek uit de doeken gedaan. (GB)

(Evert Kets, Kuifje & Tintin kabbelen in Afrika, Uitg. Acco Leuven/Den Haag, 2009)

De memoires van Marcel Schuer

Op 82-jarige leeftijd is voormalig gewestbeambte Marcel Schuer er nog toe gekomen zijn koloniale herinneringen op schrift te stellen en ze ook in een fraai gedrukt boek uit te geven. Het is de neerslag van tien jaar bedrijvigheid, de eerste drie jaar in Tolo (op de Lukenie), waar hij met de Kundu (Ekonda) gewerkt en geleefd heeft, onder het Leopold II-meer, en de zes volgende jaren te Banningville en Kikwit. Tijdens deze laatste periode heeft Marcel zich met opmerkelijk succes toegelegd op het bouwen van huizen voor inlanders. Deze bouwwerken werden uitgevoerd voor rekening van instellingen waarvan de namen ons vertrouwd in de oren klinken : het Voorschottenfonds (Fonds d'Avances) en het Koningsfonds (Fonds du Roi).

Ondanks zijn leeftijd, denkt de heer Schuer nog niet aan rusten : er is nog een vervolg op komst !

Het boek (100 bladzijden), met illustraties van de auteur, is in eigen beheer uitgegeven en is verkrijgbaar tegen de prijs van 25 €, plus verzendingskosten.

Belangstellenden gelieven zich te wenden tot de auteur : Priesterage 47, 9830 Sint-Martens-Latem.

(Telefoon : 0486 20 84 77 – e-mail : marcel.schuer@pandora.be)

In memoriam

Sedert het verschijnen van ons vorig nummer kregen wij nog kennis van het overlijden van de volgende leden :

- de heer Karel Laurens (Leuven). Geboren in 1927, begon hij zijn loopbaan als licentiaat lichamelijke opvoeding in 1956 bij de Broeders Maristen in Buta (Uele). Hij bleef actief in Kinshasa tot in 1974, onder meer aan het Collège St Joseph, aan het stadion Tata Raphaël en aan de Université nationale du Zaïre.

- dokter Albert Van Dorpe (Kortrijk). Geboren in 1915, vertrok dr. Van Dorpe in 1952 naar Demba (Kasaï) in dienst van A.M.M. ((Aide médicale aux Missions) Hij werd in 1960 hoofdarts aan de kraamafdeling van het hospitaal van Luluaburg (Kananga). Het mooie Afrika-verhaal van deze eminente dokter zal in november a.s. verschijnen in het hierboven aangekondigde boek : "Onze dagen in Congo".

Lidmaatschapsbijdragen

Met genoegen publiceren wij hieronder een nieuwe, aanvullende lijst van ontvangen lidmaatschapsbijdragen. Wij zeggen hartelijk dank aan deze leden voor hun steun en sympathie.

Meteen ook een speciaal dankwoord aan de getrouwen die zo goedgunstig waren meteen ook al hun bijdrage voor het jaar 2010 over te maken !

(Ten behoeve van de gegadigden : de lidmaatschapsbijdrage blijft ongewijzigd vastgesteld op 25 €, over te schrijven op rekeningnummer 001-4254043-87 t.n.v. Afrikagetuigenissen, Tremelo).

De h. Willy Alenus, Oostende
 De h. Willy Billen, Antwerpen
 De h. Herman Bruneel, Lo-Reninge
 Dr. A. Buytaert, Sint-Niklaas
 Mevr. Puck Claes, Sint-Truiden
 De h. Omer Daene, Strombeek-Bever
 De h. Rafaël De Bièvre, Bornem
 Mevr. Debrauwere-Allaëys, Roeselare
 De h. Daniël Deconynck, Anderlecht
 Mevr. M.-B. Degel, Jabbeke
 Mevr. H. De Maeseneire, Zaventem
 De h. Roger De Pauw, Asse
 Mevr. Ingrid De Schrijver, Hellebecq
 De h. François De Souter, Temse
 De h. Guido De Weerd, Boechout
 De h. William De Wilde, Hasselt
 De h. L. De Zutter, Roeselare
 De h. Roland Duyck, Zwevegem
 Prof. Jef Ghesquiere, Grez-Doiceau
 De h. Lucien Hoérée, Wilrijk
 De h. Tom Hoérée, Antwerpen
 De h. Louis Jaspers, Glorianes, Frankrijk
 De h. Erik Kennes, Ottenburg
 De h. Walter Knaeps, Nieuwpoort

De h. Roger Maes, Ronse
 Mevr. G. Missinne, Brugge
 De h. René Ollieuz, Bredene
 De h. H. Op 't Roodt, Geel
 De h. Richard Peeters, Schaffen
 De h. Paul Quaghebeur, Middelkerke
 Mevr. Maria Roets, Oostende
 De h. Jos Roose, Keerbergen
 De h. Marcel Schuer, St-Martens-Latem
 De h. L. Trotman, Koksijde
 De h. Jozef Vanacker, Roesbrugge-Haringe
 E.P. Paul Van den Bosch, Sint-Pieters-Leeuw
 Dr. Tony Van Gijssels, Hasselt
 De h. Cyriel Van Meel, Tremelo
 De h. Marc Van Trimpont, Geraardsbergen
 E.P. Leon Verbeek, Lubumbashi
 Mevr. Daisy Ver Boven, Schaffen
 De h. Tuur Verboven, Diest
 Prof. A. Verdonck, Lubbeek
 De h. Peter Verlinden, Kortenberg
 De h. Marc Vlassenroot, Dendermonde
 Mevr. Catherina Vos, Halle-Booienhoven
 De h. Leon Zaman, Kessel-Lo

Ter herinnering : films en boeken die bij of via onze vereniging kunnen worden aangekocht.

• De vier films tot op heden gerealiseerd door Afrikagetuigenissen :

- **Pioniers naar Tropische Waters** : het boeiende verhaal van de zeevisserij vanuit de haven van Matadi,
 - **P.G. Janssens, een leven in dienst van de tropische geneeskunde** : een hulde aan een indrukwekkend mens,
 - **Tata Raphaël, bouwheer van Leopoldstad** : over leven en werk van deze legendarische missionaris.
 - **Mijn hart is nog ginder** : een reeks beklijvende fragmenten uit de interviews gerealiseerd door Afrika- getuigenissen
- Elk van deze films (op DVD) is verkrijgbaar tegen 10 €, plus 5 € verzendingskosten, te bestellen bij het secretariaat.

• **Congo Close-up** (drietalige DVD) Indrukwekkende film van Robert Bodson uit 1954. Reeds bijna 2000 exemplaren verkocht. Prijs : 15 €, verzendingskosten inbegrepen, te bestellen bij het secretariaat..

• **Congo ya sika** door Cyriel Van Meel. Een boek van 301 blz. over zijn belevenissen tijdens de campagne ter bestrijding van de waterhyacinten op de Kongostroom. Prijs: 20 €, over te

schrijven op rekeningnummer 230-0012496-03 van de auteur. (ook in het Frans te verkrijgen)

- **Toen zweeg de bolikoko**, het nieuwe boek van Cyriel Van Meel, 234 blz. Prijs: 20 €, over te schrijven op rekeningnummer 230-0012496-03 van de auteur. (ook in Franstalige versie)
- **Kongo Dromen** door Luc Vervoort. De levensechte herinneringen van een adjunct-gewestbeheerder in het district Boven-Kongo en in Kinshasa. Prijs : 15 euro, over te schrijven op rekeningnummer 001-4254043-87 van Afrikagetuigenissen, Tremelo.
- **Geschiedenis van de Postdienst in Belgisch Kongo**. De laatste exemplaren van het levenswerk van Roger Gallant, 576 blz. en 1250 illustraties, tegen de heel uitzonderlijke ledenprijs van 25 € i.p.v. 65 €. Te bestellen bij de auteur (Tel. 02 569 55 08 of e-mail roger.gallant@skynet.be). Rekeningnummer : 000-0250305-45.

Deze Nieuwsbrief is uitgegeven door de vzw AFRIKA-GETUIGENISSEN

(Met steun van de Vlaamse Overheid)

Zetel en secretariaat :

Hollandsvin 4, 3120 Tremelo

Telefoon : 016 53 18 64

hdecoo@skynet.be

Jaarlijkse ledenbijdrage : 25 €. Bankrekening : 001-4254043-87

Niets uit deze nieuwsbrief mag worden overgenomen, gekopieerd of gepubliceerd zonder de voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever, die alle rechten voorbehoudt.